

BÁCS-KISKUN
MEGYEI
ÖNKORMÁNYZAT

LEVÉLTÁRA

6000 Kecskemét, Klapka u. 13-15.

Tel./Fax: 76/495-951, e-mail: leveltar@bacs-kiskun-leveltar.hu

www.bacs-kiskun-leveltar.hu

Készült 200 példányban
Felelős kiadó: Dr. Tóth Ágnes levéltárigazgató

Nyomdai munkálatok:
Adria-Print Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft.

8480

PÉNZINTÉZETEK IRATAI
A BÁCS-KISKUN
MEGYEI LEVÉLTÁRBAN
1848-1953

KIÁLLÍTÁSVEZETŐ

Megtekinthető:

2002. január 21 – december 15-ig
Munkanapokon 8-15 óráig

Bevezető

Magyarországon az első pénzüintézet az Első Osztrák Takarékpénztár fiókja volt Pesten, mely 1828-ban alakult. A takarékpénztárak legkorábbi hazai népszerűsítője Fáy András 1839-ben dolgozta ki javaslatát a takarékpénztárak létrehozásáról, melyet a közgyűlés 1839. június 10-én elfogadott és ennek alapján a következő év január 2-án a Pesti Hazai Első Takarékpénztár ténylegesen megnyitotta kapuit. Az intézet ekkor még nem részvénytársasági, hanem filantróp (jótékony) elvek szerint működött. Részvénytársasággá 1845-ben vált, amikor működésének alapelve a nyereségorientáció lett. Főként ingatlanokra nyújtott kölcsönökkel foglalkozott, emellett értékpapírokra is hitelezett. Az 1840-es években vidéken is sorra születtek a takarékpénztárak. 1848-ban már 37 pénzüintézet működött az akkori Magyarországon. A kiegyezés után megélnéült a hitelélet.

Bank létrehozásáról már a 19. sz. elején voltak elképzelések. Az első konkrét lépést végül szitányi Ullmann Mór pesti nagykereskedő és bankár tette meg 1830-ban. Az udvari bürokrácia csak 1838-ban engedélyezte a bank megalapítását. Megvalósítására még ekkor sem került sor. A bank létrejött 1840. október 14-én vált valóra, vagyis megalakult a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, amely sokáig az egyetlen bank maradt az egész országban. A századforduló időszakára a gazdaság legdinamikusabban növekvő, legfejlettebb ágazatává a bankszektor vált, amely erősen központosított volt. A bankok és takarékpénztárak mindegyike csaknem valamennyi üzletággal foglalkozott. A takarékpénztárak többnyire szövetkezeti formában, míg a bankok inkább részvénytársasági formában alakultak meg.

A hitelszövetkezetek célja az volt, hogy tagjaiknak olcsóbb hitelt szerezzenek, mégpedig részben a tagok üzletészeiből és egyéb úton szerzett vagyonából, részben idegen tőkéből. A hitelszövetkezetek voltak azok a csatornák, amelyeken át a nagybankoktól a pénz a kisiparosok műhelyébe és a kiscgazdák gazdaságába eljutott. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről az 1898. XXIII. tc. rendelkezett. Ez évben megalakult az Országos Központi Hitelszövetkezet (OKH), melynek feladata volt újabb hitelszövetkezetek szervezése, az egész hitelszövetkezeti mozgalom egységbe fogása, a kötelékébe tartozó szövetkezetek részére hitel folyósítása, működésük ellenőrzése. 1920-tól hitelszövetkezet alakítását csak az OKH engedélyezhette, és csak ennek szervezetében működhetett.

Az I. világháború után a pénzüintézetek a trianoni országterület-csökkenés, az infláció, a gazdasági visszaesés következtében súlyos veszteséget szenvedtek. A II. világháború okozta újabb gazdasági visszaesés következtében tovább folytatódott a pénzüintézetek számának csökkenése. Az 1945-ös év második felében megkezdődött jelentősebb hitelezések jórészt központi akciókhoz kapcsolódtak. Ezek során meghatározott, pontosan körülhatárolt

célokra történt a folyósítás, pl. vetőmagvásárlásra. 1947-ben 255 önálló intézet működött. A forint kibocsátását (1946. augusztus 1.) követően a pénzüintézeti tevékenység fejlődésnek indult, bár a kötött devizagazdálkodás fenntartása, a központosított gazdaságirányítás erőteljes korlátokat állított.

A pénzüintézeteket az 1947. évi XXX. tc. államosította, ami gyakorlatilag 1952-ig elhúzódott. Ez több lépcsőben – bár viszonylag rövid idő alatt ment végbe. Az államosítás után egyre szélesebb körben bekövetkezett a pénzüintézetek fúziója. Az OKH működését a 8600/1947. Korm.sz. rendelet szüntette meg. Jogutódja az Országos Szövetkezeti Hitelintézet lett.

A pénzüintézetek fontos tényezői voltak, és napjainkban is rendkívül nagy szerepük van gazdasági életünk alakulásában. Kiállításunkkal a mai Bács-Kiskun megyei települések pénzüintézeteiről, – azok levéltárunkban őrzött iratain keresztül – igyekeztünk képet adni. A történeti áttekintést az államosításig kísérhetjük figyelemmel.

A kiállított dokumentumok rendszerét a pénzüintézetek típusa (bankok, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek) és ezeken belül a települések betűrendje határozza meg, a kronológia másodlagos szempontként szerepel. A pénzüintézetek típusára a különböző színű hátterek és jellemző kis ikonok is utalnak. A lehetőségekhez képest törekedtünk arra, hogy a levéltárunkban fellelhető valamennyi pénzüintézet anyagából jelenjen meg néhány irat a kiállításon. Ennek a törekvésnek sajnos korlátokat szabott a levéltár őrzetében lévő iratanyag mennyisége és annak állapota, valamint egyes esetekben annak mérete. (Sok esetben nagyméretű főkönyvek, pénztárnaplók, stb. maradtak meg.) Így ennek következményeként sajnos néhány bank vagy takarékszövetkezet kimaradt a válogatásból. A főfalon látható Bács-Kiskun megyei térképen viszont valamennyi pénzüintézetet feltüntetünk, amelyeknek iratanyagát levéltárunk őrzi. A tárlókban főleg a kötetanyag sokféleségének bemutatására törekedtünk, míg a falakon elhelyezett tablókra a levelezésekből és egyéb iratokból válogattunk. Általában igyekeztünk minél többféle irattípust szerepeltetni, ezzel is érzékeltetve, hogy egyes pénzüintézetek milyen sokrétű feladatot láttak el.

A pénzüintézetek anyagáról az érdeklődők részletes imertetőt találnak a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára által 2000-ben megjelentetett „A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában őrzött gazdasági szervek iratai 1814-1953” című (Segédletek 6.) kiadványban.

S végül, de nem utolsó sorban itt mondok köszönetet Péterné Fehér Mária kollégámnak, a kiállítás megrendezéséhez nyújtott segítségéért.

Kecskemét, 2002. január 10.

Tánczos Tiborné

Válogatás a pénzüintézetek működése során keletkezett kötetanyagból

1. A Kalocsai Takarékpénztár jegyzőkönyve a közgyűlési és igazgatósági ülésekről. 1914 – 1925. Az 1915. február 25-i közgyűlési jegyzőkönyvben olvashatunk Dr. Tarajossy Sándor vezérigazgató nyugdíjba vonulásáról, aki 32 éven keresztül állt az intézet szolgálatában.
(BKMÖL XI. 210. 1. kötet – eredeti)
2. Az Országos Szövetkezeti Hitelintézet (Budapest) „Hitelszövetkezetek igazgatósága és felügyelőbizottsága” című kiadványa é.n., (1948 után) mely tartalmazza mindazokat a tudnivalókat, melyeket minden hitelszövetkezeti vezetőségi tagnak az igazgatóság és felügyelőbizottság jogaival, köteleiségeivel és működésével kapcsolatban ismernie kellett.
(BKMÖL XI. 243. 1. doboz, 3. – eredeti)
3. A Kecskeméti Leszámlító és Pénzváltó Bank Rt. 1895. évi alapszabályai. (Kecskemét, Sziládi László Könyvnyomdája, 1896.) A bank az 1894-ben alakult Kecskeméti Kölcsönösen Segélyező Egyesületből alakult át 1895-ben részvénytársasággá. Ekkor lett a cég elnevezése Kecskeméti Leszámlító és Pénzváltó Bank.
(BKMÖL XI. 214. 3. d., 1. – eredeti)
4. „Nyugdíj-szabályzat a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank Részvénytársaság alkalmazottai részére” című kiadvány. Nyomatott Kecskeméten Tóth Lászlónál 1896-ban.
(BKMÖL XI. 213. 11. d., 7. – eredeti)
5. A Bajai Takarékpénztár 1917-ben kibocsátott részvényeinek könyve II. 1919 – 1944.
(BKMÖL XI. 204/a. 6. kötet – fotóreprodukció a kötetábráról)
6. A Kiskunhalasi Takarékpénztár Rt. betéti könyve. 1946.
(BKMÖL XI. 218. 1. d., 6. – eredeti)
7. A Kecskeméti Hitelszövetkezet szabályzata a takarékbetétek kezeléséről, az igazgatósági tagok eredeti aláírásával. Jóváhagyva Budapesten, 1921. július 27-én.
(BKMÖL XI. 231. 2. d., 6. – eredeti)
8. A Kecskeméti Hitelszövetkezet által kiállított érdekeltségi könyvecske, melyben a tagok üzletrészjegyzéseit, a belépési díjak befizetéseit és az üzletrész-befizetéseket rögzítették. 1932 – 1936.
(BKMÖL XI. 231. 2. d., 9. – eredeti)
9. A Sárközi Takarékpénztár (Kalocsa) főkönyve, melyet tizenegy éven keresztül vezettek: 1911-től 1922-ig.
(BKMÖL XI. 209. 11. kötet – eredeti)

10. A Kalocsajárásai Takaréék és Hitelszövetkezet (1940-től Sárközi Hitelszövetkezet Kalocsán) pénztárkönyve. 1941 – 1942.
(BKMÖL XI. 244. 7. kötet – eredeti)
11. Az Alpári Hitelszövetkezet üzletnapj pénztárzásainak könyve. 1941 – 1950.
(BKMÖL XI. 258. 1. d., 8. kötet – eredeti)
12. A Kiskörösi Hitelszövetkezet kölcsönmegszavazási könyve, mely a kölcsönt kérő tag és a kérelmezett kölcsön adatait tartalmazza. 1939 – 1940.
(BKMÖL XI. 232. 40. kötet – borítólap és 4. p. másolat)
13. A Lajosmizsei Takarékpénztár Rt. Értékpapírok könyve. 1931 – 1939.
(BKMÖL XI. 220. 2. kötet – eredeti)
14. Magyar Szövetkezés, az Országos Központi Hitelszövetkezet hivatalos közlönyének XXXIX. évf. 13. száma. 1937. július 31.
(BKMÖL XI. 224. 9. d. - eredeti és 17. p. másolat)

6. sz. kiállított dokumentum

Válogatás a pénzügyintézetek részvényeiből és kötvényeiből

15. A Kunszentmiklós–Dabas–Szabadszállási Takarékpénztár 1918-ban kibocsátott 200 koronáról szóló részvénye.
(BKMÖL XI. 219/a. 5. d., 8. – eredeti)
16. A Sárközi Takarékpénztár (Kalocsa) 1922-ben kibocsátott 200 koronáról szóló részvénye.
(BKMÖL XI. 209. 8. d., 14. – eredeti)
17. A Félégyházi Takarékpénztár Rt. 1922-ben kibocsátott 600 koronáról szóló részvénye.
(BKMÖL XI. 216. 1. d., 19. – eredeti)
18. A Duna-Tiszaközi Körzeti Mezőgazdasági Hitelszövetkezet 1933-ban kibocsátott 40 pengő értékű üzletrészjegye.
(BKMÖL XI. 224. 7. d., 9. – eredeti)
19. A Pálmonostorai Hitelszövetkezet 1914–1918. évi 500 pengőről szóló államadóssági kötvénye.
(BKMÖL XI. 261. 1. d., 8. – eredeti)
20. A Csengödi Hitelszövetkezet által kiadott váltó a Csengödi Földművelésügyi szövetkezet részére.
(BKMÖL XI. 255. 1. d., 8. – eredeti)
21. Bács-Kiskun megye térképe, melyen valamennyi települést feltüntetünk, amelyeknek pénzügyintézeti anyaga a levéltár őrizetében megtalálható.
22. A Kiskörösi Hitelszövetkezet iratanyagában található 100 koronáról szóló, 1912-ben kibocsátott államadóssági kötvény.
(BKMÖL XI. 232. 7. d., 3. – eredeti)
23. A Duna-Tiszaközi Körzeti Mezőgazdasági Hitelszövetkezet (Kecskemét) által 1938-ban kibocsátott 230 pengőről szóló váltó.
(BKMÖL XI. 224. 7. d., 10. – eredeti)
24. A Kiskörösi Hitelszövetkezet iratanyagában található 1 000 koronáról szóló, 1912-ben kibocsátott államadóssági kötvény.
(BKMÖL XI. 232. 7. d., 3. – eredeti)
25. A Sárközi Takarékpénztár (Kalocsa) 3000 koronás részvénye. 1925. október 14.
(BKMÖL XI. 209. 8. d., 14. – eredeti)
26. A Kiskörösi Hitelszövetkezet iratanyagában található 100 koronáról szóló, 1912-ben kibocsátott államadóssági kötvény.
(BKMÖL XI. 232. 7. d., 3. – eredeti)
27. A Jánoshalmi Általános Takarékpénztár Rt. (1934-től Általános Takarékpénztár Rt. Jánoshalma) 1912-ben kibocsátott részvénye 30 pengőről.
(BKMÖL XI. 208. 3. d., 8. – eredeti)

Bankok

28. A Bajai Kereskedelmi és Iparbank tagjainak névjegyzéke. A tagok között olvashatjuk Spitzer Károly bajai szeszgyáros nevét is. XIX. sz. vége.
(BKMÖL XI. 202. 9. dosszié – másolat)
29. Tihanyi István volt jánoshalmi órás és ékszerész hitelkérelme, aki megvette a bajai Sziklai Márton órás és ékszerész üzletét 10 000 pengőért. 1942. március 27.
(BKMÖL XI. 202. 9. dosszié – másolat)
30. A Szegedi Kereskedelmi és Iparbank bajai fiókintézetének épülete. XX. sz. eleje. – képeslap
(BKMÖL XV. 5. 499/52. sz. – eredeti)
31. A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank épületének homlokzati rajza. 1909. október 25.
(BKMÖL XV. 15. Ke. 62/1 – eredeti)
32. A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbankban 1922. május 16–18. között a Pénzügyintézeti Központ által végzett felülvizsgálat észrevételeiről készült leirat. 1922. július 31.
(BKMÖL XI. 213. 11. d., 4. – másolat)
33. A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank tisztikarának fényképe, eredeti aláírásukkal. 1940.
(BKMÖL XI. 213. 11. d., 7. – eredeti)
34. A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank Szabadság téri épülete, (mai Sajtóház). XX. sz. eleje. – képeslap
(BKMÖL XV. 5. 524/74 – eredeti)
35. Kecskeméti Leszámlító és Pénzváltó Bank Rt. munkarend és munkabeosztása 1939-ből.
(BKMÖL XI. 214. 3. d., 1. – másolat)
36. A Kecskeméti Leszámlító és Pénzváltó Bank Bíró Artúr igazgató úrnak címzett, 1946. április 25-én kelt levele, mely a kecskeméti pénzügyintézetek esetleges fúziójáról szól.
(BKMÖL XI. 214. 3. d., 2. – másolat)
37. A Magyar Általános Hitelbank Kecskeméti Fiókjának Rothfeld Ignác kecskeméti sárgógyáros által írt levele, melyben nem járul hozzá, hogy Révész János és Révész Márton 10 000 Ft értékű életbiztosítását valamint dr. Révész István kiskörösi orvos tehermentes házát 5 000 P-ig a bank biztosítéként lekösse. 1931. február 23.
(BKMÖL XI. 221. 1. d., 1. – másolat)
38. Magyar Általános Hitelbank Kecskeméti Fiókja által kiadott – hiteligenylési lap állatvásárláshoz. 1948. július 13.
(BKMÖL XI. 221. 1. d., 6. – másolat)

